

УДК 502.131.1

DOI: 10.35432/tisb292023289666

ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Красностанова Наталія Едуардівна

к.е.н., доцент, завідувачка кафедри
менеджменту, фінансів і бізнес-технологій
Інститут публічної служби та управління
Національний університет «Одеська політехніка»
<https://orcid.org/0000-0003-2151-3633>

Матюшенко Тамара Вікторівна

здобувач
Інститут публічної служби та управління
Національний університет «Одеська політехніка»
<https://orcid.org/0009-0004-0609-2804>

Сучасний розвиток економічних систем характеризується потоком викликів, загроз і ризиків, що безперервно зростає за інтенсивністю та розширюється по спектру, який обмежує і порушує національну економічну безпеку. При цьому все більшої значущості для забезпечення національної економічної безпеки набувають обставини, пов'язані не з класичними факторами економічної природи, але з неекономічними факторами – екологічними та соціальними, інтегрований розгляд яких знайшов відображення в концепції сталого розвитку (sustainable development).

Концепція сталого розвитку, схвалена на міжнародному рівні, орієнтує на збалансованість екологічних, соціальних та економічних процесів, чим забезпечується економічна безпека у довгостроковій перспективі [5]. У річці цієї концепції, деталізованій з метою сталого розвитку, рекомендованих ООН, відбувається безперервне вдосконалення технологій і більш жорстких екологічних стандартів, які регламентують господарські процеси. Це змінює інституційну структуру економіки, формуючи нові умови для забезпечення економічної безпеки. У той самий час, сам перехід до зеленої економіки коротко- і середньостроковій перспективі є джерелом загроз економічної безпеки, т.к. вимагає зміни економічних взаємозв'язків, що склалися.

У довгостроковій перспективі країни, що імплементують модель зеленої економіки, тобто перейшли на ресурсоефективніші технології, що відрізняються більшою екологічністю організації господарського життя, набувають конкурентної переваги на світових ринках. В результаті параметри економічної безпеки окремих країн, навіть в умовах однакового впливу негативних факторів, що глобально діють, таких як кліматичні зміни, виснаження біологічної різноманітності, забруднення біосфери й т.д., можуть бути дуже різними. Тому необхідно виявити вплив інституційних та технологічних факторів, що супроводжують становлення зеленої економіки, на національну економічну безпеку, встановити внесок зеленої економіки у її забезпечення у сучасних умовах та на перспективу.

Сучасна економічна наука і практика потребує досліджень і розробок, метою яких є створення організаційного та інституційного забезпечення розвитку зеленої економіки, сфокусованих на забезпеченні національної економічної безпеки. Вищевикладені обставини визначають актуальність теми дослідження як з економіко-теоретичних, так і з практичних позицій. Крім того, слід виділити гуманітарний аспект актуальності подібних розробок, який пов'язаний із забезпеченням збалансованого та сталого розвитку людської цивілізації, орієнтованого на формування та підтримання сприятливих умов для існування та розвитку

майбутніх поколінь.

Незважаючи на значний інтерес та внесок вчених-економістів у теорію та методологію економічної безпеки, слід зазначити наявність певних прогалин у розробці методології та інструментарію розвитку зеленої економіки як компонента та інструменту забезпечення економічної безпеки на державному та регіональному рівнях. Розроблені досі теоретико-методологічні підходи не завжди повністю охоплюють інституційні проблеми становлення зеленої економіки в контексті її взаємозв'язку та взаємозумовленості з національною економічною безпекою.

До 2040 року, за оцінками, на зміну п'ятого прийде шостий технологічний уклад [2]. Нині елементи нового укладу можна побачити лише розвинених країн, як-от США, КНР, Японія. Як передбачається, він базуватиметься на розвитку нанотехнологій та біотехнологій. Активно впроваджуватимуться молекулярні, клітинні та ядерні технології, а також нанороботизація та інші нанорозмірні виробництва. Провідними галузями стануть телекомунікації, освіта, хіміко-металургійний комплекс, ракетно-космічний комплекс, а також рослинництво та охорона здоров'я, де очікується щорічне зростання виручки до 10%. Отже, вони значно розширять як економічні можливості, і можливості громадян [3].

Варто зазначити, що в рамках формування шостого технологічного укладу подальший розвиток отримають транспортні системи, що базуються на застосуванні штучного інтелекту та нових цифрових технологій, нових видів екологічно-чистого палива, атомна енергетика та промисловість, космічні технології, наукомістки та високотехнологічні види виробництв. Зросте та зміниться загалом значення енергетичного комплексу з урахуванням застосування атомної енергії та природного (сланцевого) газу, водневого палива. При цьому у сфері споживання все більші акценти змістяться до використання джерел енергії, що відновлюються повсюдно.

Також перевагою даного технологічного укладу є різке зниження енергомісткості та матеріаломісткості виробництва, конструювання матеріалів та організмів із задалегідь заданими властивостями. Тут слід відзначити роль нових цифрових технологій, їх застосування з метою оптимізації, підвищення ефективності, екологізації виробництва та споживання в рамках світового господарства.

Однак ключовим моментом в еволюції етапів взаємодії господарської діяльності з навколишнім середовищем з позиції забезпечення сталого розвитку є не виробництво, що домінує, а системна характеристика стійкості, обумовлена взаємодією з екоприродним середовищем – особливостями споживання та викидів, які, своєю чергою, зумовлюються домінуючою технологією та інституційно-ідеологічним базисом побудови господарської системи (країни, цивілізації).

Додатковим фактором, що ускладнює цю конструкцію, виступає можливість рекультивативної (самостійна швидка, несамостійна швидка або нешвидка або неможлива силами природи) біосередовища, в якому здійснює свою господарську діяльність людське суспільство.

Сучасна ситуація, яку без перебільшення можна називати еколого-соціо-економічною кризою, фактично є неминучим результатом основоположної парадигми розвитку суспільства, орієнтованої на максимальне використання ресурсів навколишнього світу. Концепція нескінченної експансії господарської діяльності людини, спрямоване «підкорення» природи, є в економічній практиці цивілізації фактично з її зародження, фактично виступаючи спадщиною греко-римської культури.

Згідно з відомим висловом І. Канта, «людина має в собі найвищу мету, якій, наскільки це може, вона може підкорити природу» [4].

Зараз вважається, що споживачі ведуть «несправедливу» господарську діяльність, – інакше кажучи, рівень споживання в більшості розвинених країн такий, що в рамках чинних технологій та структури економіки фактично виходить, що це споживання здійснюється «боргом» – тобто за рахунок економічних можливостей майбутніх поколінь. Багато в чому, це зумовлено тією обставиною, що це споживання має симулятивний характер, що прямо впливає з базових парадигм ринкової економіки та ринкового устрою суспільства в цілому.

Сучасна ситуація з природними ресурсами та екологічними загрозами вимагає втілення принципу обліку та пов'язаності явищ у категоріях соціального, економічного та природного. Відповідно, створення та реалізація нових соціо-еколого-економічних програм потребує їх зв'язку та взаємної кореляції, яка має здійснюватися в рамках єдиної стратегії безпечного соціо-еколого-економічного розвитку. Своєю чергою, це передбачає суттєву зміну комплексу пріоритетів та цілей усіх систем та підсистем економіки: галузей, підприємств, держави як економічного агента.

Необхідно переглянути напрями структурної, регіональної та інституційної політики держави, пріоритетів суспільного та громадського розвитку тощо. Також потрібні й відповідні регулятори, що забезпечують подібні трансформації.

Проведемо короткий аналіз можливостей та перспектив формування повноцінної системи зеленої економіки в Україні (без урахування втрат, завданих агресією росії [1]):

- розвиток маловідходних та безвідходних технологій, розвиток та впровадження ресурсозберігаючих технологій та технологій вторинного перероблювання відходів. Тобто в такому випадку мається на увазі така трансформація чинних правил господарювання, яка дозволить послабити негативний вплив економіки на екологію. Зокрема, може йтися, по-перше, про екологічно досконаліші технологічні процеси й, по-друге, про екологічніші товари. Також треба відзначити винахід способів корисного (продуктивного) використання забруднювачів (відходів), у межах т.зв. «рециклювання», а й шляхом формування нових типів виробництв;

- розробка та проведення прямих природоохоронних заходів, що включають створення природних зон, що охороняються, заповідників, територій, відновлення природних ландшафтів після негативного впливу виробництв і т.д.;

- розробка та реалізація альтернативних варіантів подолання дисбалансів в еколого-економічному розвитку, які негативно впливають на рівень економічної безпеки господарських систем, включаючи суттєву структурну трансформацію економіки.

Таким чином, має бути сформовано єдине поле рішень, пов'язаних з охороною навколишнього середовища, що пронизує всі рівні господарської системи та дозволяє оптимізувати господарські рішення, пов'язані з використанням зелених (екологічно орієнтованих) чи традиційних (екологічно не орієнтованих) технологій.

Здійснення ефективних структурних змін в економіці можливе лише на основі відповідного комплексу заходів державної політики. Під державною політикою щодо структурної зміни економіки та формування господарської системи, що підходить за параметрами за критеріями зеленої економіки, ми маємо на увазі систему заходів, пов'язаних зі зміною пропорцій та основних технологій громадського виробництва, та розвиток видів діяльності, спрямованих на забезпечення екологічних аспектів економічної безпеки країни.

Список літератури

1. Давимука О., Каракуц А., Щедрін Юрій. Дослідження «Повоєнне відновлення економіки України». ГО «Центр прикладних досліджень». 2022. 39 с. URL: https://cpd.com.ua/Research_UA_economic_reconstruction.pdf
2. Зубко Г. Шостий технологічний уклад: інфраструктурно-правовий аспект. URL: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.11.38>
3. Пилипенко Ю.І. Технологічна структура національної економіки: теорія, практика та регулювання / Пилипенко Ю.І. : Монографія. Д.: Національний гірничий університет, 2010. – 201 с. URL: https://etop.nmu.org.ua/ua/monographs/PylypenkoUI_mono.pdf
4. Тофтул М. Г. Сучасний словник з етики : Словник. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – 416 с. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/11783/1/%D0%B5%D1%82%D0%B8%D0%BAa-1.pdf>
5. Daly H., Farley J. Ecological Economics: Principles and Applications. Washington: Island Press, 2004. URL: https://indomarine.webs.com/documents/Ecological_Economics_Principles_And_Applications.pdf